

Кот Олена Володимирівна, канд. екон. наук, проф., кафедра менеджменту та економіки, Міжнародний європейський університет. Адреса: пр. Академіка Глушкова, 42в, м. Київ, Україна, 03187. Телю: (044)338-00-43; e-mail: elvkot@gmail.com.

Kot Olena, PhD in Economics, Professor, Department Management and Economics, International European University, Address: Academician Glushkov Avenue, 42v, Kyiv, Ukraine, 03187. Tel.: (044)338-00-43; e-mail: elvkot@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.4392749

УДК 336.225:330.3

ПРИРОДНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ІНДУСТРІЇ

М.С. Одарченко, Н.С. Ковалевська, А.О. Лопін, О.О. Лісніченко

Обґрунтовано теоретичні положення та розроблено організаційно-методичні рекомендації щодо обліку природного капіталу в системі управління підприємствами харчової індустрії. Проаналізовано аналіз діяльності підприємств харчової галузі, проаналізовано глобальні та національні Цілі сталого розвитку, пов'язані з природним капіталом.

***Ключові слова:** природний капітал, облік, фінансова звітність, сталий розвиток, природоохоронна діяльність, екологічна стратегія.*

NATURAL CAPITAL AS THE BASIS OF THE ENVIRONMENTAL STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

N. Odarchenko, N. Kovalevska, A. Lopin, O. Lisnichenko

The article is devoted to the scientific substantiation of theoretical issues and development of organizational and methodical recommendations concerning accounting of natural capital in the food industry enterprises management system. Food industry enterprises activity analysis is carried out in the paper, global and national Sustainable Development Goals related to natural capital are analyzed in detail. The stages of evolution of the definition of "natural capital" are determined, the author's definition of "natural capital" is offered. The national and international regulatory legal framework for accounting and reporting in the elements of natural

capital are analyzed in order to improve the methodological foundations of the accounting and reporting system of food industry enterprises. The legal framework for the state's environmental policy formation is developed for Ukraine, which takes into account the UN recommendations and includes four levels of normative documents. Normative acts provisions for the natural capital elements accounting organization are grouped according to the following levels: international, interstate, state, enterprise. Methodological aspects of the accounting policy for the natural capital elements forming are developed, which are based on the study of principles, methods and procedures used by the enterprise for accounting of natural capital and disclosure its elements in the mandatory and voluntary reporting. Natural capital accounting principles are gathered into four groups. It is proposed to introduce the item "Ecologically oriented activity" in the Order on accounting policy at the food industry in which the interests of all interested parties (owners of the entity, employees, contractors, society, the state as a whole) should be taken into account, principles of the natural capital accounting policy adhered, and main methods of its assessment and accounting disclosed. It is substantiated that in the regulatory document on accounting policy of the food industry it should be specified: disposal of stocks estimating methods; accounting of transport and procurement costs; method of the fixed and intangible assets depreciation for nature protection purpose; periodicity and inventory.

Keywords: *natural capital, accounting, financial reporting, management report, sustainable development, environmental protection, accounting policy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні вітчизняна харчова промисловість, яка є складовою АПК, об'єднує понад 40 підгалузей і виробництв, у яких задіяні близько 15 тисяч суб'єктів господарювання – це і потужні, сучасні підприємства, які стоять на одному рівні з провідними гравцями на світовому ринку, і малі та середні переробники, які активно нарощують обсяги продукції для наповнення внутрішнього ринку та поступово виходять на зовнішні. Як свідчать офіційні статистичні дані, обсяги реалізації продукції харчової індустрії в Україні неухильно зростають. При цьому все більшої популярності набуває виробництво органічної продукції. Так, у США у 2017 р. було реалізовано органічної їжі та напоїв на суму 97 млрд. доларів. В Європі площа земель, задіяних у органічному виробництві, становить 14,6 млн гектарів, з яких 289 тис. гектарів розташовано в Україні [1]. Харчова галузь суттєво впливає на еколого-економічний розвиток світу, оскільки вона є сферою економіки, яка, з одного боку, використовує природні ресурси в господарській діяльності, а з іншого, виробляє екологічну продукцію, чим безпосередньо впливає на стан здоров'я та розвиток суспільства. Тому саме ключові аспекти формування інформаційних ресурсів управління природним капіталом підприємств харчової індустрії потребують поглиблених теоретичних досліджень та пошуку практичних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічну сутність природного капіталу та його місце в розвитку економічних систем досліджували Н. Букало, А. Валюх, О. Васильцова, Т. Вороб'їова, Л. Гринів, Д. Дарбалаєва, Н. Дебелова, Є. Зав'ялова, Є. Крючков, К. Маркевич, О. Матвеева, І. Самойлюк, Ю. Стельмашук. Обґрунтуванням необхідності еколого-економічного оцінювання елементів природного капіталу займалися О. Веклич, Т. Заплітна, Н. Іватанова, Л. Касперевич, Я. Підвисоцький, А. Пугачова, І. Сегеда. Вивчення та систематизація напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців дозволили визначити завдання, які потребують подальших досліджень із визнання та вдосконалення методики оцінки й обліку природного капіталу підприємств харчової індустрії.

Метою статті є розробка організаційно-методичних положень з удосконалення екологічної складової сталого розвитку економіки в обліково-звітній системі підприємства харчової індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства харчової індустрії в процесі виробництва здійснюють викиди забруднювальних речовин в атмосферне повітря, скиди стічних забруднених вод у поверхневі водойми, та залишають тверді промислові та побутові відходи. Склад, динаміка та обсяги забруднювальних речовин, що продукують підприємства харчової індустрії, залежать від багатьох чинників: устаткування, що експлуатується; технологій виробництва; якості сировини; організації виробничого процесу та процесів зберігання і реалізації готової продукції; масштабів споживання сировини та енергії, виробництва та реалізації готової продукції тощо [2, с. 62]. Разом із тим діяльність підприємств харчової індустрії має позитивний вплив на низку соціально-економічних параметрів розвитку країни [3, с. 8]. Отже, необхідно основні зусилля з реалізації ефективного державного регулювання харчової промисловості Україні потрібно зосередити на виробництві високотехнологічної екологічної продукції з високою доданою вартістю. Саме це забезпечить загальне посилення конкурентоспроможності харчової продукції та підвищення рівня промислово-технологічної переробки [4, с. 83]. Разом із тим слід пам'ятати, що переробна промисловість є однією з галузей економіки, яка значною мірою впливає на споживання екосистемних послуг та здійснює великий вплив на довкілля і стан здоров'я громадян.

Сьогодні загальна вартість екосистемних послуг становить близько 124,8 трлн. доларів на рік, що у два рази перевищує розмір світового ВВП [5]. Близько третини природних ресурсів, що втрачає людство за рік, є невідтворюваними [5]. У період із 1970 по 2014 р. відбулося зменшення сумарної кількості популяцій на 60%, сьогодні

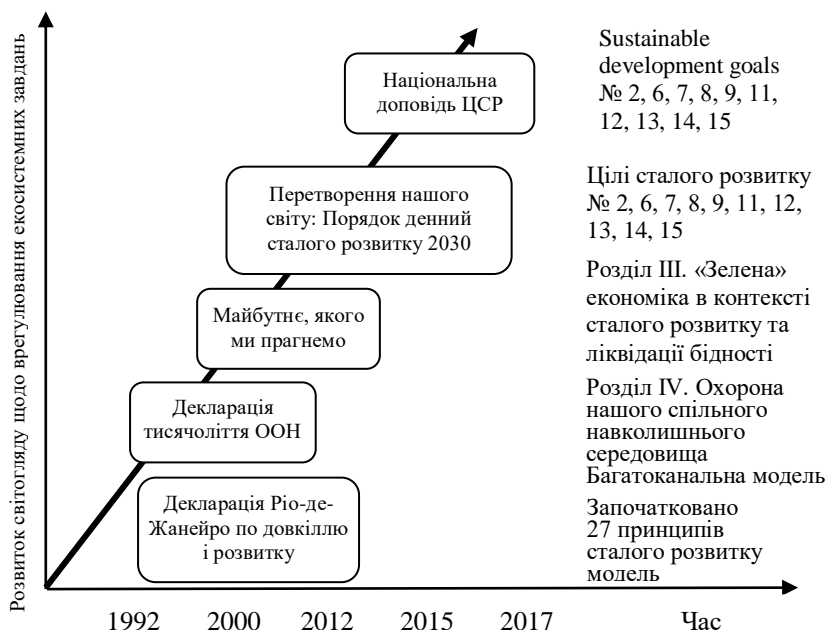
швидкість вимирання видів у 100–1000 разів більша порівняно з референсними значеннями до зростання антропогенного навантаження [6, с. 18]. Якщо не вжити жодних заходів з охорони довкілля, то до 2030 р. людству для існування буде потрібен природний капітал, обсяг якого еквівалентний двом планетам Земля [7].

Фахівцями Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» вартість природного багатства України визначено в розмірі 1,06 трлн грн. При цьому поресурсна структура природного багатства є такою: водний капітал становить 6,4% від загальної вартості (67,9 млрд грн); земельний – 44,7% (473,9 млрд грн); лісовий – 7,9% (84,6 млрд грн); мінеральний – 24,8% (263,0 млрд грн). За агрегованим підходом екосистемна складова природного багатства дорівнює 16,2% від його підсумкової вартості, а саме 170,6 млрд грн (розрахунок здійснено за станом на 01.01.2013 р. відповідно до курсу 8 грн/дол. США) [8].

Від життєздатності екосистем залежить глобальна стабільність усієї біосфери, можливість виживання людства у довгостроковій перспективі. Деградація природних ресурсів, їх забруднення і втрата біологічного розмаїття зменшують здатність екологічних систем до самовідновлення [9, с. 225]. Деградація природи є однією з найважливіших проблем світового масштабу. Ключові питання щодо розробки глобального плану дій зі зменшення шкідливого впливу людства на довкілля та припинення процесу скорочення біорізноманіття обговорювалися в опублікованому 14 вересня 2018 р. ювілейному виданні доповіді «Жива планета» і Nature Sustainability. Представники різних країн світу зазначили, що природні системи планети мають критичне значення для існування суспільства, а також висловили сумніви в тому, що для відновлення екосистеми до рівня, що сприяє гармонійному співіснуванню людини і живої природи, досить поставити амбітні й чіткі цілі, а також визначили подальші дії [6].

Настав час зрозуміти, що сталість властивостей і цілісність оболонок Землі (атмосфери, гідросфери, літосфери та біосфери) є базовою умовою безпечного функціонування та сталого розвитку живого організму в будь-якій її точці. Забезпечення екологічної безпеки має відбуватися у напрямку від системи до елемента. Таким чином, про безпеку компонента екосистеми можна казати тільки в тому випадку, коли безпечним є стан системи, складовою якої він є [10, с. 26]. Прогрес у виробництві має досягатися внаслідок підвищення ефективності використання й економії сировини, тобто пропагується не нульовий економічний приріст, а нульовий приріст споживання засобів навколишнього природного середовища [11, с. 15]. Уникнути можливого передчасного зникнення з поверхні Землі в

результаті самознищення під впливом власних варварських дій стосовно навколишньої дійсності людству дозволить лише пошук шляхів сталого розвитку планети [12]. Усвідомлення екосистемних проблем на світовому рівні привело до появи низки міжнародних ініціатив з пошуку способів покращення ситуації, які можна об'єднати під лозунгом досягнення цілей сталого розвитку. Хронологічну інтерпретацію ключових міжнародних подій, спрямованих на вирішення екологічних проблем, подано на рисунку 1.

Рис. 1. Стадії формування міжнародних ініціатив з охорони природного капіталу

Процес розробки та прийняття державами світу ефективних законодавчих актів у галузі навколишнього середовища було започатковано 14 червня 1992 р. Декларацією Ріо-де-Жанейро по довкіллю і розвитку. Ця декларація стала підсумковим документом, в якому узагальнено напрацювання світової спільноти, покладені в основу Глобальної програми дій «Порядок денний на XXI століття». Сучасного вигляду вектори уваги людства набули 25 вересня 2015 р. у програмному документі «Перетворення нашого світу: Порядок денний

сталого розвитку 2030», яким установлено 17 цілей сталого розвитку (бідність, голод та безпека продовольства, здоров'я, освіта, гендерна рівність, вода та санітарія, енергетика, економічне зростання, інфраструктура та індустріалізація, нерівність, міста, стале споживання та виробництво, зміна клімату, океани, біорізноманіття, мир та правосуддя, партнерство), які поділяються на 169 завдань. Екологічна сфера охоплює окремі показники 10 цілей сталого розвитку із 17 існуючих (табл. 1).

Таблиця 1

Цілі сталого розвитку, пов'язані з природним капіталом

Завдання глобальне	Завдання національне
1	2
<i>Ціль 2. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства (глобальне визначення)</i>	
2.4. До 2030 року забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування й упровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, засух, повеней та інших лих і поступово покращують якість земель та ґрунтів	2.3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій
<i>Ціль 6. Забезпечення наявності та сталого управління водними ресурсами, та санітарією</i>	
6.3. До 2030 року підвищити якість води за допомогою зменшення забруднення, ліквідації скидання відходів і зведення до мінімуму викидів небезпечних хімічних речовин та матеріалів, скорочення вдвічі частки неочищених стічних вод і значного збільшення масштабів рециркуляції та безпечного повторного використання	6.3. Зменшити обсяги скидання неочищених стічних вод, насамперед з використанням інноваційних технологій водоочищення на державному та індивідуальному рівнях
<i>Ціль 7. Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх</i>	
7.2. До 2030 року значно збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у світовому енергетичному балансі	7.3. Збільшити частку енергії з відновлюваних джерел у національному енергетичному балансі.

Продовження табл. 1

1	2
7.3. До 2030 року активізувати міжнародне співробітництво з метою полегшення доступу до досліджень і технологій у галузі екологічно чистої енергетики, включаючи відновлювану енергетику, підвищення енергоефективності та передові й чистіші технології використання викопного палива, заохочувати інвестиції в енергетичну інфраструктуру і технології екологічно чистої енергетики	–
<i>Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх (глобальне визначення)</i>	
8.4. Упродовж усього терміну до кінця 2030 року поступово підвищувати глобальну ефективність використання ресурсів у системах споживання і виробництва та прагнути, щоб економічне зростання не супроводжувалося погіршенням стану навколишнього середовища, як це передбачається Десятирічною стратегією дій з переходу до використання раціональних моделей споживання і виробництва	8.2. Підвищувати ефективність виробництва на засадах сталого розвитку та розвитку високотехнологічних конкурентних виробництв
<i>Ціль 9. Матеріалоемність ВВП (відношення обсягу проміжних витрат із таблиць «витрати-випуск» видів діяльності, які виробляють матеріальну продукцію, до загального обсягу ВВП)</i>	
9.4. До 2030 року модернізувати інфраструктуру і переобладнати промислові підприємства, зробивши їх стійкими за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів, ширшого застосування чистих та екологічно безпечних технологій і промислових процесів за участю всіх країн відповідно до їх індивідуальних можливостей	–

На сьогодні Україна вже доклала значних зусиль для формування національної інституційної моделі забезпечення досягнення ЦСР. В Україні напрацьовано нормативне підґрунтя для досягнення ЦСР, зокрема стосовно екологічної безпеки. Останнім часом було прийнято низку законів України, які регламентують виробничу та природоохоронну діяльність суб'єктів господарювання,

територіальних громад і суспільства в цілому. До них відносяться Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про екологічну експертизу», «Про відходи», «Про екологічний аудит».

Проте, екологічну ситуацію в нашій країні дотепер неможливо оцінити позитивно. За даними Глобального альянсу з питань здоров'я та забруднення (ГАНП), Україна у 2019 р. увійшла в топ-5 держав із високою смертністю через екологію та посіла четверте місце серед європейських країн за кількістю смертей, викликаних забрудненням навколишнього середовища. Через забруднення довкілля в Україні щороку вмирає близько 60 тисяч осіб [13]. За даними Yale Center for Environmental Law and Policy, Україна посіла 109 місце серед 180 країн світу за індексом екологічної ефективності, який дозволяє виміряти досягнення країни з точки зору стану екології та управління природними ресурсами на основі 22 показників у 10 категоріях, які відображають різні аспекти стану навколишнього природного середовища та життєздатності її екологічних систем, збереження біологічного різноманіття, протидію зміні клімату, стан здоров'я населення, практику економічної діяльності та ступінь її навантаження на навколишнє середовище, а також ефективність державної політики в галузі екології [14]. За цим показником у 2016 р. Україна посідала 44-те місце, тобто за два роки ми втратили 65 пунктів у рейтингу екологічної ефективності (79,69 у 2016 році порівняно з 52,87 у 2018 р.).

Україна займає 63-тє місце за індексом продовольчої безпеки, який відображає політику держав і ефективність роботи їх установ у сфері продовольчої безпеки. Для аналізу досліджую три основні групи показників продовольчої безпеки країн світу: рівень доступності та споживання продуктів харчування, наявність і достатність продуктів харчування, рівень якості й безпеки продуктів харчування. Зазначені категорії включають 28 різних показників, значення яких вимірюються протягом дворічного періоду. Для розрахунку використовуються дані міжнародних організацій та національних інститутів. На основі аналізу показників складається підсумковий рейтинг країн світу за індексом продовольчої безпеки. Висока позиція країни в рейтингу означає, що її продовольча безпека знаходиться на високому рівні. Проте за цим показником Україна, на жаль, знаходиться позаду таких пострадянських країн, як Чехія, Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія, Росія, Білорусь, Болгарія, Сербія, Азербайджан та Казахстан (табл. 2).

Для управління змінами на шляху до побудови стійкої глобальної економіки шляхом поєднання довгострокової прибутковості із соціальною справедливістю та захистом довкілля життєво важливе значення має розкриття нефінансової інформації [7].

На необхідності розробки набору релевантних показників, які дозволять вимірювати та оцінювати прогрес у досягненні цілей сталого розвитку взагалі та їх екологічної складової зокрема, наголошено в доповіді «Жива природа» [6].

Таблиця 2

Рейтинг країн світу за рівнем продовольчої безпеки

Рейтинг	Країна	Цінова доступність	Наявність і достатність	Рівень якості	Індекс
1	Сінгапур	94.3	81.0	78.1	85.9
2	Ірландія	87.8	83.6	84.8	85.5
3	Великобританія	82.6	88.8	80.4	85.0
4	США	86.8	83.2	85.4	85.0
11	Німеччина	82.9	83.6	79.7	82.7
21	Іспанія	79.2	74.9	83.6	78.0
24	Чехія	77.9	75.4	73.7	76.1
26	Польща	76.4	75.0	74.1	75.4
30	Угорщина	75.6	70.5	72.0	72.8
35	Словаччина	73.6	69.4	64.6	70.3
38	Румунія	67.5	68.8	72.6	68.9
42	Росія	70.5	61.0	75.2	67.0
44	Білорусь	67.6	63.4	67.1	65.7
47	Болгарія	70.1	60.0	63.2	64.5
53	Сербія	63.2	57.4	57.8	59.8
56	Азербайджан	61.0	61.0	43.4	58.2
57	Казахстан	65.5	50.5	58.3	57.7
63	Україна	54.1	53.8	65.2	55.7

Примітка. Складено за [131].

Про важливість участі бізнесу в досягненні Цілей сталого розвитку було наголошено вже на наступний день після їх схвалення. На Форумі приватного сектору Організації Об'єднаних Націй (ООН) 26 вересня 2015 р. Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун (2007–2016 рр.) висловив сподівання, що приватний бізнес дасть змогу прискорити успіх у досягненні ЦСР, зазначивши, що «саме зараз настав час мобілізувати глобальну бізнес-спільноту. Справа зрозуміла. Досягнення ЦСР покращить умови для ведення бізнесу та розбудови ринків. Трильйони доларів з державних і приватних фондів мають

бути переспрямовані на досягнення ЦСР, створюючи величезні можливості для відповідальних компаній у генеруванні рішень» [15]. Саме з цієї події міжнародна спільнота розпочала пошук шляхів урахування внеску корпоративного сектору в досягнення ЦСР, зокрема тих, що стосуються екологічної сфери.

Визначення окремих показників, що характеризують стан природного капіталу суб'єктів господарювання, регламентується Глобальною ініціативою зі звітування (GRI) [16]. Глобальний стандарт став одним із найпоширеніших форматів звітів зі сталого розвитку, а також де-факто є стандартом визначення рамкових умов підготовки показників нефінансової звітності про результати суб'єктів господарювання щодо забезпечення сталого розвитку. Система GRI призначена для застосування підприємствами будь-якого типу, розміру, організаційно-правової форми і місцезнаходження. Вона постійно вдосконалюється і розширяється в міру накопичення досвіду у звітуванні та зміни інформаційних потреб основних стейкхолдерів. Згідно зі стандартом GRI, підприємства, які звітують про досягнення цілей сталого розвитку, мають подавати у звітах інформацію за такими індикаторами: 301: Матеріали, 303: Вода, 305: Викиди, 306: Стоки та відходи, 308: Екологічна оцінка постачальника.

Суттєвим кроком в організації збору інформації щодо внеску суб'єктів господарювання різних країн у досягнення цілей сталого розвитку, які стосуються збереження довкілля, було прийняття у 2016 р. резолюції 70/1 Генеральної Асамблеї ООН, де зазначено, що ЦСР будуть виконуватися та переглядатися з використанням набору глобальних показників, орієнтованих на вимірювані результати. Спеціально створеній Міжнародній групі експертів ООН із досягнення ЦСР було доручено розробку глобальної структури індикаторів моніторингу та вимірювання ключових аспектів виконання порядку денного на 2030 р. Дотепер держави-члени у тому числі, Україна, перебувають у процесі розробки своїх національних показників відповідно до Порядку денного до 2030 р. з урахуванням національних обставин [17]. Таким чином, було розроблено набір ключових індикаторів (Core Indicators) ООН з досягнення ЦСР суб'єктами корпоративного сектору, який містить 33 показники за економічною, соціальною, екологічною та інституціональною сферами [199]. Зокрема, до показників екологічної сфери, вимірювання яких регламентоване Ключовими індикаторами, відносяться: індикатори відповідального використання води групи В.1 (В.1.1. Переробка та повторне використання води, В.1.2. Ефективність використання води, В.1.3. Дефіцит водних ресурсів); індикатори ефективності управління відходами групи В.2 (В.2.1. Скорочення обсягів утворення відходів,

В.2.2. Відходи, що переробляються та повторно використовуються, В.2.3. Небезпечні відходи); індикатори викидів парникових газів групи В.3 (В.3.1. Викиди парникових газів (сфера 1), В.3.2. Викиди парникових газів (сфера 2)); індикатори забруднення озоноруйнуючими речовинами та хімікатами групи В.4 (В.4.1. Озоноруйнуючі речовини та хімікати); індикатори енергоспоживання групи В.5 (В.5.1. Відновлювальна енергія, В.5.2. Енергоефективність).

Висновки. Таким чином, доведено, що метою керівництва з визначення корпоративного внеску в реалізацію ЦСР є надання практичної інформації про те, як зазначені показники можна вимірювати послідовно та відповідно до національних потреб країн щодо контролю за дотриманням порядку денного ЦСР. Крім того, керівництво має слугувати інструментом розробки на національному рівні звітності, яка надала б змогу країнам звітувати на міжнародному рівні про показник 12.6.1. «Кількість підприємств, які публікують звіти із сталого розвитку».

Список джерел інформації / References

1. “The world of organic agriculture: statistics and emerging trends 2019”, available at: <https://shop.fibrl.org/CHde/mwd/downloads/download/link/id/1202/?ref=1>

2. Васильцова О. В. Екологічні аспекти функціонування хлібопекарських підприємств України О.В. Васильцова // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 17. – С. 61–66.

Vasiltsova, O. (2018), “Ecological aspects of the function of Ukrainian food enterprises”, [“Ekolohichni aspekty funktsionuvannya khlibopekars'kykh pidpryemstv Ukrainy”], *Investments: practice that dosvid*, No. 17, pp. 61-66.

3. Антонюк В. П. Цілі сталого розвитку України та роль харчової промисловості у їх досягненні / В. П. Антонюк // *Modern Economics*. – 2018. – № 10. – С. 6–12.

Antonyuk, V. (2018), “The role of food industry in the development of Ukraine” [“Tsili staloho rozvytku Ukrainy ta rol' kharchovoyi promyslovosti u yikh dosyahnenni”], *Modern Economics*, No. 10, pp. 6-12.

4. Хрип'юк В. І. Харчова промисловість України: ретроспективний аналіз та сучасні проблеми розвитку / В. І. Хрип'юк // *Економіка АПК*. – 2018. № 9. – С. 77–86.

Khryp'yuk, V. (2018), “Kharchova prominence of Ukraine: a retrospective analysis of the current problems and development” [“Kharchova promyslovist Ukrainy: retrospektyvnyy analiz ta suchasni problemy rozvytku”], *Economics of the agro-industrial complex*, No. 9, pp. 77-86.

5. “What is natural capital?”, available at: <http://naturalcapitalforum.com/about>

6. Живая планета 2012 – краткое содержание [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.footprintnetwork.org/content/images/uploads/LPR_2012_Russian_sum.pdf

“Living Planet 2012 – summary”, [“Zhivaya planeta 2012 – kratkoye soderzhaniye”], available at: http://www.footprintnetwork.org/content/images/uploads/LPR_2012_Russian_sum.pdf

7. Нестеренко О. О. Інтегрована звітність: теорія, методологія, практика : монографія / О. О. Нестеренко. – Х. : Видавець Іванченко І. С., 2018. 410 с.

Nesterenko O. (2018), *Integration of integrity: theory, methodology, practice: monograph [Intehrovana zvitnist': teoriya, metodolohiya, praktyka: monohrafiya]*, Vidavets Ivanchenko I. S., Kharkiv, 410 p.

8. Природне багатство України: загальнопорівняльна характеристика // Економіст [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-ekonomist.com/12920-prirodne-bagatstvo-ukrayini-zagalno-porvnyalna-kharakteristika.html>

“Natural wealth of Ukraine: zalnoporivnyya characteristic”, *Ekonomist*, [“Pryrodne bahat'stvo Ukrayiny: zahal'noporivnyal'na kharakterystyka”], available at: <http://ua-ekonomist.com/12920-prirodne-bagatstvo-ukrayini-zagalno-porvnyalna-kharakteristika.html>

9. Матвеева О. Імперативи сталого розвитку територіальних громад та його загальнотеоретичні засади / О. Матвеева // Ефективність державного управління. – 2017. – Вип. 1 (50), ч. 2. – С. 224–232.

Matveeva, O. “Imperative development of territorial communities, such a theoretical ambush” [“Imperatyvy staloho rozvytku terytorial'nykh hromad ta yoho zahal'noteoretychni zasady”], *Effectiveness of sovereign government*, Vol. 1(50), Part 2, pp. 224-232.

10. Безсонов Є. М. Екологічна складова сталого розвитку: обґрунтування пріоритетності та шляхи забезпечення / Є. М. Безсонов, В. І. Андреева // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 6. – С. 23–29.

Bezsonov, E., Andreev, V. (2015), “Ecological development of steel warehouses: setting the priority and safety lines” [“Ekolohichna skladova staloho rozvytku: obgruntuvannya priorytetnosti ta shlyakhy zabezpechennya”], *Visnik of the Vinnytsia Polytechnic Institute*, No. 6, pp. 23-29.

11. Замула І. В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки : монографія / І. В. Замула. – Житомир : ЖДТУ, 2010. – 440 с.

Zamula, I. (2010), *Accounting department of ecological efficiency in safe development of economics: monograph*, [Bukhhalters'kyu oblik ekolohichnoyi diyal'nosti u zabezpechenni stiykoho rozvytku ekonomiky: monohrafiya], Zhitomir, ZhDTU, 440 p.

12. Стигліц Д. Глобалізація та її тягар : [пер. з англ.] / Д. Стигліц. – К. : Академія, 2003. – С. 43.

Stiglits, D. (2003), *Globalization and її tyagar*, Akademiya, Kyiv, p. 43.

13. Глобальный альянс по вопросам здоровья и загрязнения (ГАНП) [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ekolohiya-ukrayiny/30336074.html>

The Global Alliance for Health and Pollution (GANP) [“Hlobal'nyy al'yans z pytan' zdorov'ya ta zabrudnennya”], available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ekolohiya-ukrayiny/30336074.html>

14. Рейтинг стран мира по уровню продовольственной безопасности [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://gtmarket.ru/ratings/global-food-security-index/info>

“Rating of countries in the world in terms of food security” [“Reytnynh krayin svitu za rivnem prodovol'choyi bezpeky”], available at: <https://gtmarket.ru/ratings/global-food-security-index/info>

15. “Secretary-General’s remarks at the United Nations Private Sector Forum” (2015), available at <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2015-09-26/secretary-generals-remarks-united-nations-private-sector-forum>

16. “GRI – Global Reporting Initiative”, available at: <http://www.globalreporting.org/>

17. “Economic and Social Council. Report of the inter-agency and expert group on sustainable development goal indicators”, New York. (2016), available at <https://unstats.un.org/unsd/statcom/47th-session/documents/2016-2-IAEG-SDGs-E.pdf>

Одарченко Микола Семенович, канд. техн. наук, проф., кафедра товарознавства, торгівлі та управління якістю товарів, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-45; e-mail: dekanat_tovaroved@ukr.net.

Odarchenko Mykolay, PhD in Economics, Professor, Department of Commodity Trade and Product Quality Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-45; e-mail: dekanat_tovaroved@ukr.net.

Ковалевська Надія Сергіївна, канд. екон. наук, доц., кафедра товарознавства, торгівлі та управління якістю товарів, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-31; e-mail: kavalserg@gmail.com.

Kovalevska Nadiia, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-07; e-mail: kavalserg@gmail.com.

Лопін Андрій Олександрович, канд. екон. наук, кафедра фінансів та обліку Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057)349-45-31; e-mail: andreylopin@gmail.com.

Lopin Andrey, PhD in Economics, Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel.: (057)349-45-31; e-mail: andreylopin@gmail.com.

DOI: 10.5281/zenodo.4392755